

RODERIC PITA I MERCÈ

METGES JUEUS ALS REGNES DE LA CORONA D'ARAGO

Actes III Congrès d'Història de la Medicina Catalana.

Lleida, 1981. vol. III.

METGES JUEUS ALS REGNES DE LA CORONA D'ARAGO

RODERIC PITA I MERCÈ

En època medieval, a les ciutats i viles dels regnes que constituïen la Corona d'Aragó, els metges jueus formaven el grup de metges més preparats i eficients entre tots els professionals de la medicina. Per això sempre és interessant de presentar en un Congrés de Medicina, un treball sobre la temàtica dels metges hebreus.

Aquí presentem una llista o nòmina de metges hebreus medievals i hem pogut aplegar més de tres-cents noms de metges jueus medievals, la major part de Catalunya o d'Aragó i pertanyents a molts pobles i ciutats de terres catalanes i aragoneses. La major part d'aquests noms els hem tret d'un fitxer particular que anem formant des de fa molts anys de noms i cognoms d'hebreus catalans i aragonesos, fitxer que té per fi l'estudi de l'antroponímia hebrea medieval del país i que està format per milers de fitxes agrupades durant anys i anys.

Les fonts dels noms d'aquestes fitxes són moltes i resta difícil enumerar-les. A part del nostre fitxer hem aprofitat com a fonts de treballs més moderns sobre jueus catalans, com són la magnífica "History of the Jews in Christian Spain" de Yitzhak Baer, publicada el 1978 als Estats Units d'Amèrica; la "History of the Jews in Aragon" de Jean Regne, publicada al 1978, a Jerusalem, que és un pou de dades sobre els jueus catalans i aragonesos, i altres més clàssics i locals, com són el de Marcó i Dachs, que és el recull general sobre jueus catalans més complet fins ara; el treball sobre l'aljama de Huesca, de Ricardo del Arco, el treball clàssic de Rahola sobre els jueus catalans; el de Carreras Candí, sobre el Call de Tortosa; el de Sánchez Real, sobre el Call de Tarragona; el de Duran i Sanpere, sobre els jueus de Cervera; els de Madurell i Marimon sobre els jueus barcelonins; el de Sobrequès i Vidal sobre el call gironí, tant pie de jueus il·lustres; els d'en Cabezudo Astrain, sobre calls aragonesos; el de Grau i Montserrat, sobre els jueus de Besalú i el de Torroella sobre el call de Banyoles, i altres més. Finalment hem pogut aprofitar les dades del magnífic treball sobre els jueus de Vallès fet per Gabriel Secall, treball que fins avui és la monografia més extensa publicada sobre un call català determinat. Segurament n'existeixen d'altres més extenses, però resten inèdites i, de moment, la de Gabriel Secall és la més important.

Naturalment, també aprofitem els nostres treballs precedents: el clàssic "Lérida Judía", i la comunicació "La Escuela de Medicina Hebrea de Lérida", comunicació presentada a l'anterior Congrés d'Història de la Medicina d'Espanya i que amb el nostre fitxer són la base i nucli principal d'aquesta llista que agrupa més de tres-cents noms de metges hebreus.

Sabem que exhaurint la bibliografia antiga sobre la temàtica, podríem haver augmentat molt aquesta llista, però la majoria d'aquestes obres i treballs antics són ja difícils d'obtenir i de buscar per les nostres possibilitats limitades. També sabem que amb

una tasca de paciència, revisant documents medievals als arxius, aquesta llista que ara solament té tres-cents noms de metges jueus medievals, podria arribar a tenir-ne més d'un miler fàcilment. És una llista que sempre es pot ampliar i fer més extensa. Ara presentem aquesta primera temptativa de nòmina de metges hebreus, sens dubte plena d'imperficcions i de pretericions, amb l'esperança que altres l'ampliaran i la faran més nombrosa, amb dades més precises i més interessants. Les que ara donem, en cada cas són màximament condensades, ja que per damunt de tot hem volgut fer una nòmina o una llista de noms, dintre dels límits que la pròpia natura d'una comunicació d'aquest tipus imposa.

Solament volem donar una primera mostra de la gran importància dels metges jueus medievals al món i àmbit geogràfic de la Corona d'Aragó, esperant que en el que pugui, faci d'inspirador d'altres estudis més importants i profunds sobre la medicina hebrea medieval als dominis de Catalunya i Aragó.

Nòmina de metges jueus

1. ABASSAL, Abraham: Metge del rei Pere III al 1286, originari d'Osca; també va ésser metge del bisbe d'Osca, Vidan de Canyellas (1).
2. ABENAFIA, Jucef: de Montsó, metge del rei Pere IV al 1382 i 1388.
3. ABENAFIA, Jucef: citat com a metge a Barcelona al 1386.
4. ABENCAYA, David: metge a Tàrrrega al 1470 i al 1480.
5. ABENARDUT, Eleazar: Els documents del 1213 esmenten el nom del jueu d'Osca Eliezer Avinardut, metge del rei.
6. ABENARDUT, Salomó: En un document del 1215 atorgat a Osca apareix un Abu-l-Hasan Salomó ben Ardut, nadir del rei, en un document àrab (2).
7. ABENARDUT, Jucef: originari d'Osca i que el 1309 és a Barcelona com a astròleg i metge reial.
8. ABENARDUT, Mosse: Originari d'Osca, va ésser metge del rei Jaume II i el 1323 acompanya a l'Infant Alfons a la campanya de Cardenya, en la que mor.
9. ABENARDUT, Eliezer: Originari d'Osca, fill de Mosse Abenardut, fou el famós mestre Aiazar citat en molts documents de 1326 i 1343. Fou metge dels reis Alfons i Pere III el Cerimoniós i desempeñà missions d'estat de confiança del sobirà (3).
10. ABENARDUT, Jucef: El 1362 és metge de la reina; és originari de Lleida.
11. ABENARDUT, Astruch Cohen: originari d'Osca, d'on és metge el 1469 (4).

12. ABENCEMERO, Jucef: és originari de Saragossa i el 1380 era metge del rei.
13. ABENDAT, Esmiel: d'Osca, el 1481 era metge a la ciutat d'Osca (5).
14. ABENIRES, Jafuda: el 1360 era metge del rei Pere III; era originari de la ciutat de València.
15. ABENISRAËL, Israel: originari de Saragossa; el 1384 era metge a Fraga.
16. ABENJACOB, Salomó: Rabbí Salomó Abenjacob era metge a Saragossa el 1302 (6).
17. ABENJACOB, Azaria: Rabbí Azaria Benjacob és metge a Saragossa el 1313 (7).
18. ABENJACOB, Azaria: també de Saragossa és metge del rei l'any 1335.
19. ABENLOBEL, Toni: metge de Saragossa el 1484 (8).
20. ABENONET, Jucef: metge de Calataiud el 1359.
21. ABENSAMERRO, Jucef: metge del rei el 1380, originari de Saragossa.
22. ABENTREVI, Yosef: Rabbi Yosef Abentrevi, era metge del rei Jaume I a la seva mort el 1276 (9).
23. ABENVIVES, Salomó: Jueu de València, era metge a la dita ciutat el 1310 (10).
24. ABNACAHUEL, Omar: metge a València al 1307 (11).
25. ABNADCAR, David: metge a Osca el 1340.
26. ABNAXECH, Vidal: metge a Montsó a l'any 1315 (12).
27. ABRAHE, David: metge de Lleida el 1315. També exercí de metge a Cervera (13).
28. ABRAM, Bonafòs: metge a Cervera el 1420 (14).
29. ABULVACA, Vidal: metge d'Osca a l'any 1311 (15).
30. ADRET, Cresques: Metge de Cervera l'any 1484 (16).
31. ADRET, Abraham: La vídua de mestre Abraham Adret tenia una farmàcia a Santa Coloma de Queralt l'any 1492 i per això no sabem si mestre Abraham Adret, jueu de Santa Coloma, mort a la fi del segle XV, era metge o apotecari (17).
32. ADRET, Isaac: metge del rei a Lleida el segle XV i germà de

Cresque Adret.

33. ADRET, Salomó ben Abraham ben Adret: Al 1315 era rabbí major de Barcelona i fou un savi metge que traduí molts llibres àrabs de medicina a l'hebreu i al llatí.
34. AGRAMUNT, Jaume: convers, metge a Lleida i catedràtic de l'Escola de Medicina de l'Estudi General de Lleida; escriví un famós tractat de les pestilències i morí a Lleida víctima de la pesta del 1348 (18).
35. ALAÇAR, Samuel: metge de Saragossa el segle XIV.
36. ALAÇAR, Mosse: metge de Saragossa l'any 1330.
37. ALBAR, Vidal: metge de Balaguer l'any 1390 (19).
38. ALFAQUIM, Bonanac: metge de Cervera l'any 1340 (20).
39. ALFAQUIM, Bonanas: originari de Cervera, metge del rei Pere III el 1371.
40. ALIENTENCI, Eliezer: El rabbí Eliezer Alientenzi originari d'Osca fou examinat per a Cirurgia a Osca l'any 1467 on exercia com a metge el 1489.
41. ALIENTENCI, Abraham: Rabbí Abraham Alientenci d'Osca; també fou probablement metge, a la vegada que un conegut filòsof i talmudista. Morí l'any 1389 (21).
42. ALLEVA, Abraham: metge a Saragossa l'any 1338.
43. ALMALI, Jahuda: A l'any 1290 era alfaqui o metge a Alcanyís (22).
44. ALMELICH, Baron: metge de Saragossa l'any 1315 (23).
45. ALMEREDI, Jucef: metge del rei Jaume I als anys 1260 i 1269; era originari de Saragossa (24).
46. ALMEREDI, Jahuda: fill de l'anterior, metge de Saragossa el 1290 (25).
47. ALMEREDI, Eieazar: germà de l'anterior; el 1290 era metge de Saragossa, igualment (26).
48. ALMOSNINO, Abraham: Rabbí Abraham Almosnino, originari d'Osca i habitant a la dita ciutat on era metge i rabbí. Estigué barrejat al procés de Ishaq Bivago, a Osca el 1489 (27).
49. ALMULI, Jucef: metge de Saragossa l'any 1326 (28).
50. ALNASI, Sheshet ben Benvenist: metge i arabista, morí l'any 1203.
51. ALPHAHUEL, Abraym: metge d'Osca l'any 1307 (29).

52. AMNARAN, Abraham: metge d'Osca l'any 1338.
53. ANOQUA, Navim: metge d'Osca l'any 1471.
54. ARDUT, Yosef ben: El rabbi Yosef ben Ardut d'Alcanyís, assistí a les sessions de la Disputa de Tortosa l'any 1413. Creiem que era metge (30).
55. ARRUNDI, Ishaq: S'examinà com a cirurgià l'any 1460 a Osca; era rabbi i metge a Osca i estigué processat el 1489 amb Ishaq Bivago (31).
56. ASTRUC, Jaffuda ben: també conegut per Jaffuda Bonsenyor, fou metge del rei Jaume.
57. ASTRUC, Bendit: metge de Perpinyà l'any 1379.
58. AVENACAIA, David: metge de Tàrrrega l'any 1480 (32).
59. AVENTIDA, Jucef: metge de Montsó l'any 1381 (33).
60. AZAN, Yosef: metge de Saragossa l'any 1492.
61. BAKA, Jayim ben Shemuel Ibn: metge i traductor de Maimònides de l'àrab a l'hebreu; visqué a Aragó el segle XIII.
62. BACON, Yucef: metge de Saragossa l'any 1330.
63. BAGEH, Abu Bakr Muhammad: metge de Saragossa nascut el segle XI i mort a Fes el 1138; escrigué obres sobre medicina durant l'exili (34).
64. BARCELONA, Ishaq de: L'any 1269 era metge de Jaume I; era originari del call de Barcelona i exercí la medicina a la dita ciutat (35).
65. BARO, Bonjuha: metge de Cervera l'any 1425.
66. BEN ABBA BARI, Jacob: metge de Saragossa el segle XI (36).
67. BEN BATIRA, Yehuda: rabbi Yahuda ben Batina és un metge d'Osca del segle XII conegut per un document del 1207.
68. BENALAZAR, Bahir: metge de Cervera el 1453. Era originari de Lleida (37).
69. BENET, Bernard: Jueu convers que fou metge a Lleida el segle XVI.
70. BENJACLUIA, Josef: metge famós i poeta l'any 1315.
71. BENVENISTE, Ishaq ben Yosef: metge del rei Jaume I.
72. BENVENIST, Sheshet ben Ishaq: metge, talmudista i diplomàtic; metge a Barcelona i després a la Cort d'Alfons II. Escrigué

- poemes, fou rabbi de l'aljama de Barcelona i sembla que morí el 1209 (38).
73. **BENVENIST**, Sheset: metge, nascut a Narbona i que després estigué a Sargossa i a Barcelona.
 74. **BENVENIST**, Vidal: Nascut a Saragossa, era rabbi i assistí el 1413 a la Disputa de Tortosa. És conegut per la seva obra poètica i fou cap de la comunitat jueva de Saragossa (39).
 75. **BEZIERS**, Guillem-Gaubert: de Béziers, era un metge convers que el 1302 apareix com a catedràtic de medicina a l'Estudi General de Lleida (40).
 76. **BIBAS**, Abraham ben Shemtov: fou metge de Saragossa entre el 1447 i el 1489 (41).
 77. **BIVAGO**, Ishaq: aquest cognom apareix als documents amb les formes Bivach, Bibax i Bivago i es refereix a l'eminent rabbi Ishaq Bivago, d'Osca, metge a Osca des del 1481. Morí cremat viu per la Inquisició el 1489; fou segurament un dels jueus més cultes i intel·ligents de la seva època (42).
 78. **BIVAGO**, Abraham: fou rabbi i metge a Saragossa, i morí cap al 1480. Era germà d'Ishaq Bivago d'Osca (43).
 79. **BLANES**, Ishaq: fou primer metge de Perpinyà. Després, el 1385, estava a la Cort del rei com a metge del Duc de Girona.
 80. **BONAFOS**, Astruc: metge a Barcelona el 1383 i el 1389 (44).
 81. **BONAFOS**, Ishaq: poeta i metge a Cervera al segle XV.
 82. **BONASTRE**, Duran de: jueu de Calatayud que exercia com a cirurgià sense llicència legal l'any 1400.
 83. **BONHORA**, Bernat: convers de Lleida que fou catedràtic de l'Estudi General de Lleida al segle XIV (45).
 84. **BONSENYOR**, Astruc: metge de Tortosa el 29 de juny de 1358 (46).
 85. **BONSENYOR**, Astruc: metge del rei Jaume I.
 86. **BONSENYOR**, Jafuda: metge i arabista que el 1285 era secretari del rei Alfons II. Traduí llibres àrabs de medicina.
 87. **BRUNELL**, Bonsenyor: metge de Montblanch el 1391 i el 1395; era metge del rei Joan I.
 88. **BRUNELL**, Hasdai: metge a Montblanch a l'any 1390. També fou metge reial.
 89. **CABRA**: Pedro de la Cabra el Viejo fou metge aragonès del segle XV (47).

90. CABRA: Pedro de la Cabra el Joven metge a Saragossa als anys 1474 i 1477 (48).
91. CABRIT, Vidal: cirurgià a Girona el 1326 (49).
92. CABRIT, Samuel: nat a Banyoles el 1335, fou metge de Banyoles i el 1366 marxa a França (50).
93. CABRIT, Saltell: cirurgià a Girona el 1351 (51).
94. CABRIT, Bonjuha: cirurgià a Barcelona entre el 1349 i el 1381. Fou metge de Pere III. Nasqué a Banyoles (52).
95. CABRIT, Samuel: fou metge de Tàrrrega i Lleida el 1370.
96. CABRIT, Saltell: metge de Tàrrrega el 1362.
97. CABRIT, Ishaq: metge a Barcelona el 1385.
98. CABRIT, Moshe: metge a Barcelona entre el 1385 i 1392. Fou cirurgià i es convertí al cristianisme amb el nom de Gabriel Bonnin.
99. CABRIT, Abraham: metge a Barcelona l'any 1385.
100. CAMO, Sebastià: metge convers de Lleida al segle XV.
101. CAP, Perfet: metge de Tarragona del 1383 al 1388 (53).
102. CARACOSA, Barzelay: metge de Barcelona.
103. CARAVIDA, Bendit: metge de Barcelona el 1386. Fou astròleg i metge del rei Joan I.
104. CARAVIDA, Bendit: metge a Barcelona el 1378; fou metge del rei.
105. CARAVIDA, Bojuha: metge de Manresa el 1385.
106. CARAVIDA, Mair: originari de Besalú, era expert en medicina i el 1336, el rei ordena que es designin dos metges quirúrgics per examinar-lo com a quirúrgic o cirurgià.
107. CARAVIDA, Mossé: metge de Barcelona el 1374 (54).
108. CARAVIDA, Salomó: fou metge de Girona i després metge del rei; el 1338 el rei el cedeix al Comte d'Urgell i Salomó Caravida marxa a Balaguer per tractar al vell comte d'Urgell d'impotència sexual.
109. CARAVIDA, Salomó: metge de Barcelona. Fou metge reial entre els anys 1385 i 1387.
110. CARAVIDA, Sutlan: metge de Barcelona el 1388 (55).
111. CARAVIDA, Suttam-Mosse: metge de Barcelona el 1385.

112. CARAVIDA, Vidal: metge de Manresa el 1347.
113. CARBO, Abraham: Cirurgià d'Arbós el 1321 (56).
114. CASTELLFOLLIT, Vidal de: metge a Cervera el 1334.
115. DES CASTLARS, Abraham: metge de Besalú el 1312 i el 1320 (57).
116. DES CASTLARS, David: metge de Besalú i d'altres llocs, fill de l'anterior; el 1326 es autoritza pel rei Jaume II per a contraure segon matrimoni en bigàmia, vivint la primera dona (58).
117. CAVALLER, Samuel: metge de Cervera el 1485 i el 1489 (59).
118. CAVALLER, Jucef: metge de Cervera el 1480 (60).
119. CAVATIERRA, Shemtov: metge jueu d'Osca el 1440.
120. CAVATIERRA, Jafuda: metge d'Osca el 1440.
121. CESALETA, Salomó: metge de Barcelona; el 1369 era a la cort del rei.
122. CESALETA, Salomó-Vidal: metge de Manresa l'any 1391.
123. CUCUMBRIEL, Ishaq: rabbi i metge a Osca el 1289 (60).
124. CODENSON, Menahem: curander que en 1436 arriba a Tortosa i demana ser examinat com a metge; el 1346 ja era legalment metge a Tortosa i el 1354 era metge municipal de Tortosa (61).
125. COFFEN, Abraham: metge de Barcelona el 1391, convertit amb el nom de Pere Pujol (62).
126. COHEN, Bonet: cirurgià de Puigcerdà el 1321 (63).
127. COHEN, Bonjuha: cirurgià de Puigcerdà el 1321 (64).
128. COMPARAT, Llop: metge del rei l'any 1389.
129. CONSTANTINI, Bahiel: metge de Saragossa el 1330.
130. CONSTANTINI, Jafiel: metge de Saragossa el 1333.
131. CREIXES, Ishaq: metge de Lleida al segle XV.
132. CRESPI, Ismael: metge a València el 1302 (65).
133. DAVID, Cresques: metge de Perpinyà i després metge del Rei Joan I l'any 1372, i a Barcelona.
134. DEUSLOGAR, Sutlam: metge de Cervera i Secretari de l'ajlana de Cervera l'any 1385.
135. DEUSLOGAR, Bendit: L'any 1389 era metge a Barcelona (66).

136. DESLOGAR, Bendit: metge de Besalú del 1306 al 1324 (67).
137. ELIES, Cresques: metge de Figueres el 1341.
138. ELEAZAR, Esdra: metge del rei a Saragossa el 1387.
139. FACHOL, Manuel: especier d'Osca el 1470 (68).
140. FAJAR, Yehuda ben Yosef Ibn Al-Fajar: jueu de Barcelona, fou el metge del rei Ferran III de Castílla al segle XIII.
141. FALCO, Mossé: metge de Barcelona el 1385.
142. FALSET, Astruc: fou metge a Falset el 1335 i 1340.
143. FIEL, Ibn: fou metge a Saragossa al segle XI (69).
144. GALLIPAPA, Dolcich: jueva de Lleida fou metgessa a Lleida segons autorització reial de l'any 1384. Fou esposa de Maimo Gallipapa, escriptor i també probablement metge (70).
145. GALLIPAPA, Perla: esposa de Jaffuda Gallipapa, els dos, jueus de Lleida, fou metgessa amb exercici a Lleida i amb autorització reial datada l'any 1381 (71).
146. GALLIPAPA, Ballaire: esposa de Samuel Gallipapa, fou metgessa a Lleida, autoritzada pel rei Joan I l'any 1387 (72).
147. GALLIPAPA, Pta: esposa de Jaffuda, fou metgessa a Lleida amb autorització de Joan I, de l'any 1387 (73).
148. GALLIPAPA, Maimo: jueu de Lleida que visqué a la dita ciutat; escriptor festiu i poeta, probablement també fou metge. Era el marit de la metgessa Na Dolcich Gallipapa (74).
149. GANGE, Bonet de: metge de Vallis entre els anys 1301 al 1329 (75).
150. GASEN, Samuel: metge de Lleida el 1410 (76).
151. GATENY, Vidal: metge de Barbastro el 1380. El 1386 era metge del rei Pere III.
152. GAUGES, Davi de: fou metge de Vallis entre els anys 1357-1380 (77).
153. GENSHAN, Abdallah ben Joseph: originari de Daroca fou metge a Saragossa fins el 1118 en entrar els cristians i després emigra a Còrdova, on morí el 1136. Va escriure obres de filosofia (78).
154. GIRONÉS, Bonanat: metge de Montsó, el 1383 era metge del rei.
155. GOLLUF, Eleazar: fou metge de Lleida el 1376 i després el 1389 era metge del rei.

156. GRÀCIA, Ishaq: fou metge municipal de Tortosa entre el 1444 i el 1446 (79).
157. GRÀCIA, Samuel: metge d'Arbúcies l'any 1373.
158. GRACIAN, Vidal: metge de Daroca i després, el 1378, metge del rei.
159. GRACIAN, Vidal: metge de Burriana el 1391 i després metge reial.
160. GRACIAN, Vidal: jueu de Cervera, fou metge del rei Joan II el 1327 (80).
161. HABILLO, Eliah: metge de Montsó, al segle XV.
162. HACOHEN, Ishaq: Rabbí Ishaq ha-Cohen Peres al segle XIII fou metge de Girona (81).
163. HALEVI: Rabbí Yosef ha-Leví de Montsó, el 1413 assistí a la Disputa de Tortosa (82).
164. HALEVI: Rabbí Astruk ha-Leví de Alcanyis, assistí a la Disputa de Tortosa el 1413 (83).
165. HALEVI: Zerahya ben ha-Levi Gerondi, nascut el 1130 a Girona, visqué a Provença i fou metge a la ciutat de Lunell. Fou un afamat poeta, astròleg i talmudista.
166. HALLEVA, Abraham: metge de Saragossa el 1332.
167. HA-LORQI, Yehoshua: rabbí Yehoshua ha-Lorqi, jueu de la vila d'Alcanyís, exercí la medicina a Alcanyís i després convertit per Sant Vicenç Ferrer, adopta el nom cristià de Jerónimo de Santa Fe i organitza la Disputa de Tortosa l'any 1413.
168. HAYASIS: Rabbí Eleazar ha-Yasis, fou metge a Osca abans del 1207.
169. LABRI, Nadal: metge del rei el 1392.
170. LATRUNIR, Abu Ishaq: metge d'Osca el 1215.
171. LEON, Ruben: metge a Montblanch entre el 1377 i 1391.
172. LORCA, Josep de: metge de Saragossa el 1352.
173. LUNELL, Guillem: metge del rei i astròleg reial el 1386.
174. LUNELL, Samuel de: metge a Cervera entre el 1415 i 1417.
175. LLABRI, Nadal: convers i metge de Lleida al segle XIV.
176. MAIMO, Belshom: metge de Besalú el 1359-1360 (84).
177. MALET, Bonsenyor: metge de Manresa el 1391.

178. MALET, Cresques: metge de Manresa el 1391.
179. MALET, Cresques: metge de Perpinyà el 1391.
180. MAMET, Bonafeu: metge de Vallis entre el 1328 i 1342 (85).
181. MANASE, Samuel Aben: metge del rei Pere l'any 1276.
182. MAYMON, Moshe: metge del rei el 1373.
183. MAYMON, Bonet: metge de Perpinyà i metge reial el 1373. L'any 1389 estava a Barcelona.
184. MAYR, Ishaq: metge de Fraga que el 1383 era metge reial.
185. MOLHO, Ahin: fou metge de Saragossa i rabbí a la dita ciutat el 1483.
186. MOSHE, Solomó ben: metge i intèrpret de Jaume I a la conquesta de Mallorca.
187. MOSHE, Bajiel ben: metge de Saragossa al segle XIII. Després metge de Jaume I.
188. MOSSE, Enoch: metge de Barcelona el 1390.
189. NATZANELL, Bonjuha: metge de Barcelona i familiar del rei Joan entre el 1383-1386.
190. NAVARRA, Enoch de: fou metge del rei.
191. NAZAN, Mossé: rabbí de Tàrrega està documentat entre els anys 1340-1361 i fou un gran banquer, escriptor i poeta i creiem que també fou metge si bé no exercí la professió.
192. NUCER, Juce: metge de Lleida; l'any 1334 fou metge del rei.
193. NUCER, luce de: metge de Vallderoures el 1333.
194. ORTA, Jucef de: metge de Calataiud l'any 1327 (86).
195. PAU, Joan: metge convers de Cervera, documentat el 1492-1497 i abans anomenat Querci.
196. PERFET, Bonet: també anomenat Yedaya ha-Penini, fou metge de Perpinyà l'any 1270 (87).
197. PERFET, rabbí Ishaq ben Sheshet: nascut a Barcelona el 1326, és metge a Saragossa el 1373; el 1391 es fa cristià amb el nom de Jaume de València, després fuig a Alger, on és Rabbí i mor a Alger com jueu l'any 1408 (88).
198. PERO, Jucef de: fou cirurgià a Borja l'any 1348.
199. PORTA, Vidal-Benvenist de: fou metge de Jaume II i traduí al

català llibres de medicina àrabs i hebreus.

200. PORTA, Bonastruc de: també anomenat Moshe bar Nahman, nasqué a Girona el 1195; fou rabbí, poeta i filòsof; disputa amb Pau Cristià i és desterrat a Israel, morint a Haifa el 1270 (89).
201. PORTAL, Moshe Abraham del: metge de Camprodon el 1370.
202. PORTELL, Abraham des: originari de Sarreal i metge de Cervera el 1399.
203. PORTELLA, Ishaq de: metge de Tarassona el 1296 (90).
204. PORTELLA, Samuel de: metge de Tarassona el 1307 (91).
205. QARQOSA, Rabbí Yom Tov.: metge de Montsó el 1413.
206. QUERCI, Menahem de: metge de Cervera al segle XV (92).
207. QUERCI, Ishaq-Jacob de: metge de Cervera el segle XV (93).
208. QUERCI, Jacov-Ishaq de: metge de Cervera que el 1492 es fa cristià (94).
209. QUISLAD, Cresques-Vidal de: metge de Barcelona el 1315.
210. REMOS, Moshe ben Ishaq: nascut a Mallorca i mort a Palerm el 1430. Fou metge i poeta (95).
211. ROVEN, Vidal: metge de Barcelona que el 1315 analitzava orina al call de Barcelona (97).
213. SABARRA, Yosef ben: metge de Barcelona.
214. SABARRA, Leon: metge i cirurgià a Calataiud el 1398 (98).
215. SAHEN, Selomo ben: metge a Egea de los Caballeros el 1286 (99).
216. SALREY, Abraham: metge de Lleida el 1429.
217. SANOGA, Na Floreta: metgessa originària de Santa Coloma de Queralt que el 1360 és metgessa de la reina (100).
218. SANOGA, Vidal: metge de Barbastro el 1330 (101).
219. SAPORTA, Bonastruc: de nom jueu Moshe ben Nahman, nascut a Girona el 1194 sembla que fou teòleg, talmudista, poeta i metge (102).
220. SAPORTA, Lluís: metge convers de Lleida que el 1492 fugí a França i es refugia a Montpeller on fa de metge i ensenya medicina (103).
221. SAPORTA, Antoni: fill de l'anterior, fou catedràtic i degà a la Facultat de Medicina de Montpeller morint el 1513 (104).

222. SARAGOSA, Caravida: cirurgià a Vallmoll el 1380 (105).
223. SARAGOSA, Salomon de: metge originari probablement de Saragossa que va ésser metge personal del rei Sant Lluís de França (106).
224. SATORRA, Jucef: metge de Barcelona el 1379.
225. SHALOM, Abraham: metge de Tàrrrega el 1455, que també exercí com a metge a Cervera, i després fou metge del rei Joan I. Fou un gran filòsof jueu de dimensió mundial i autor de l'obra *neve shalom* "llar de pau". Morí el 1492 (107).
226. TAHUEL, Omar: metge de València el 1317 (108).
227. TAHUEL, Abraham: metge de València el 1326 (109).
228. TÀRREGA, Gregori de: segurament era un jueu de Tàrrrega que el 1492 emigra d'Espanya i apareix a Burdeus amb el nom cristià de Gregori de Tàrrrega; primer fa de curandero, després el 1496 és metge i després catedràtic de medicina a Burdeus; publica moltes obres de medicina.
229. TIBBON, Samuel Abba: metge aragonès del segle XI (110).
230. TODROS, Abraham: citat com a cirurgià al regne d'Aragó el 1320 (111).
231. TRIGO, Junez: metge de Saragossa que el 1377 és cirurgià del rei.
232. TRIGO, Salomo: metge de Saragossa, cirurgià reial el 1377.
233. USIELLO, Abraham: metge d'Osca examinat l'any 1453 per obtenir l'autorització reial de metgia (112).
234. VADIA, Saul: metge que a Saragossa, l'any 1400, visitava i receptava sense autorització legal, segurament per haver arribat emigrat d'un altre lloc en el que era metge i havia fugit.
235. VIDAL, Abenvenist: metge, traductor de llibres de medicina àrabs i hebreus a l'Estudi General de Lleida l'any 1310.
236. VIVAQ, Mestre Agach: metge d'Osca l'any 1400 i que es fa cristià amb el nom d'Anton Navarro.
237. XAHON, Vidal: apotecari de Barcelona el 1325 (113).
238. YITZJAK, Shem Tov ben: metge de Tortosa entre 1206 i 1266.
239. YITZJAK, Yehuda: metge de Barcelona; al segle XIII fou metge del rei Ferran III de Castella.
240. ABENNAZAYA, David: fou metge a Tàrrrega l'any 1457; es dedicava a la medicina i al préstec amb interès (114).

241. ABIATAR: mestre Abiatar o Mestre Cresques Abiatar foren formes populars per designar a mestre Cresques Abnarrabi, metge de Saragossa (115).
242. ABNARRABI, Vidal: metge de Saragossa l'any 1429 (116).
243. ABNARRABI, Dolç: metge de Saragossa documentat el 1456 i el 1483 (117).
244. ABNARRABI, Cresques: metge de Saragossa i de Lleida, el més famós de la dinastia Abnarrabi, també anomenat Mestre Abiatar o Mestre Cresques Abiatar; fou oftalmòleg famós i operà, amb èxit, de catarates al rei Joan II el 1486 (118).
245. ABNARRABI, Dolç: metge a Saragossa el 1490 (119).
246. ABNARRABI, Samuel: metge a Saragossa el 1490 (120).
247. ABNARRABI, Ishaq: metge a Saragossa el 1490 (121).
248. ABNARRABI, Vidal: metge a Saragossa el 1490 (122).
249. ABNARRANHEL, Omar: metge a València el 1303 (123).
250. ABRAHA, Salomó: cirurgià a Valls l'any 1342 i 1344 (124).
251. ABRÍ, Mestre: fou metge a Lleida el 1450 i catedràtic de l'Estudi General de Lleida. Creiem que era convers.
252. ACARRE: rabbi, fou metge a Saragossa al segle XIV.
253. ALAZAR: mestre Alazar és una denominació popular del metge jueu d'Osca, Eliazar Abenardut, que fou metge del rei (veure nº 9).
254. ALAZAR, Moses ben: metge de Saragossa l'any 1385 (125).
255. ALDAIAN, David ben: originari d'Osca fou Alfaquim del rei Alfons II l'any 1190 (126).
256. ALFAOL, Salomon: metge d'Osca l'any 1190 (127).
257. ALFAQUIM, Abraham: jueu de Barcelona que fou metge del comte-rei Ramon Berenguer IV, cap a l'any 1150 (128).
258. ALMERECL, Juce: metge de Ejea de los Caballeros el 1492 (129).
259. ANAYUT, Uda: metge de Calataiud l'any 1492 (130).
260. ASTRUC: Medicus, fou metge de Falset l'any 1335 (131).
261. ASTRUCH, Bonjuha: fou metge de Valls entre els anys 1330 i 1357 (132).
262. AVENDAVI, Esmel: originari de Tudela, a l'any 1492 era metge d'Osca i sortí a l'exili en el dit any. Sembla que havia estat a

- Ejea (133).
263. AVENDAUIT, Mosse: metge de Ejea de los Caballeros l'any 1492 (134).
 264. AVENDINO, Rabbí Ishaq: segurament era metge a Belxít, el 1492 (135).
 265. AZARIA: rabbí Azaria fou notari i metge a Saragossa l'any 1314 (136).
 266. BALMANYA: Mestre Balmanya fou metge a Besalú i a Banyoles l'any 1360 (137).
 267. BARO, Astruch: metge de Valls als anys 1408 i 1410 (138).
 268. BENDIT, Mestre: metge de Barcelona el 1312.
 269. BENJAMIN, Mestre: fou metge municipal de Tarragona l'any 1477 (139).
 270. BEN JUDA: Mestre Ben Juda nascut a Saragossa fou metge municipal a Reus l'any 1477 (140).
 271. BENMENUF, Mestre: fou metge de Lleida l'any 1486.
 272. BONAFOS, Jucef: metge a Barcelona l'any 1346 (141).
 273. BONEFONT, Mestre: també anomenat mestre Bonifaci, fou un jueu francès, exiliat i refugiat a Monclús l'any 1307 (142).
 274. BONFILL, Bonafos: metge de Besalú el 1350 (143).
 275. BONJORN, David, Bonet: jueu de Perpinyà que l'any 1390 s'examina per a ser metge a Barcelona i el 1391 es fa cristià (144).
 276. CABRIT, Vidal: metge de Besalú el 1343 (145).
 277. CARAVITA, Mair: metge de Besalú el 1336 (146).
 278. CARAVIDA, Mosse: metge de Valls els anys 1353-1378 (147).
 279. CONSTANTIN, Mosse: metge de Calataiud el 1492 (148).
 280. CRESCAS, Hasdai: rabbí Hasdai Crescas originari de Barcelona i mort a Saragossa al primer quart del segle XV; fou el principal personatge social i cultural dels jueus hispànics al seu temps i és molt conegut per la seva obra filosòfica i a la vegada per la seva obra social de reconstrucció de calls jueus després del progrm de 1391. Creiem molt probable que tingués estudis de medicina, si bé mai exercí la professió de metge (149).
 281. CRESQUES, Samuel: metge de Besalú el 1365 (150).

282. ENOCH: Mestre Enoch fou metge de Barcelona el 1391 i després es convertí al cristianisme amb el nom de Pere Pujal (151).
283. FALCO, Jaume: metge convers de Barcelona mort abans del 1491 (152).
284. FALSET, Astruc de: fou metge a Falset el 1340.
285. FARON: jueu de Saragossa, curandero que curava els ulls i l'any 1400 és castigat per intrusisme en la professió mèdica (153).
286. GALEB: mestre Galeb fou un metge jueu de Lleida que el 1492 marxa a l'exili on tingué fama com a metge i com a escriptor d'obres mèdiques (154).
287. HACOEN, Crecas: originari de Cervera fou metge del rei l'any 1479 (155).
288. HASDAI, Astruc: és citat per Baer com a Magister Astruc Hasdai, el que ens fa pensar que podria ser metge (156).
289. BARIYYA, Abraham: jueu de Saragossa, que al segle XI fou un gran personatge a la cort del rei musulmà de Saragossa i del rei musulmà de Lleida; tení el títol de *Sahib al-Surtia* o Cap de la Guardia Reial i Nasí o príncep dels jueus. Segurament estudia per a metge ja que escrigué llibres de medicina (157).
290. ISAC: Mestre Isac és metge de Castelló de la Plana l'any 1371 (158).
291. IÇAC: Mestre Içac és metge de Castelló de la Plana l'any 1433 (159).
292. ISACH: Mestre Isach s'estableix a Lleida l'any 1285 amb permís del rei (160).
293. ISACH: Mestre Isach fou metge de Besalú l'any 1316 (161).
294. IÇACH: Mestre Içach era originari de Tortosa; i l'any 1437 el bisbe de Tortosa li prohibeix l'exercici de la medicina però la reina revoca el manament episcopal i l'autoritza a fer de metge (162).
295. JACOB: Mestre Jacob era metge municipal de Tortosa l'any 1367 (163).
296. JAIME: Mestre Jaime fou metge a Tauste l'any 1492 (164).
297. JAIMILA: era una jueva de Saragossa que l'any 1400 és castigada per exercir la medicina sense autorització del rei (165).
298. JUCEF: Mestre Jucef fou metge de Calataiud l'any 1267 (166).
299. JUCEN: Rabbí Jucen creiem que fu metge a Ejea de los Caballeros

- abans del 1492 (167).
300. LEO: Mestre Leo fou cirurgià a Calataiud l'any 1317 i fou castigat per exercir la cirurgia sense llicència del rei (168).
 301. LEVI: Mestre Levi fou metge a Castelló de la Plana l'any 1479 (169).
 302. LUPIEL, Iuce: fou cirurgià a Calatauyd l'any 1492 (170).
 303. MALLORCA, Salomó de: fou metge a Palma de Mallorca i l'any 1353 fou metge al servei de la reina (171).
 304. MAYR: Mestre Mayr fou cirurgià a Alagón l'any 1338.
 305. MENAHEM: Rabbí Menahem l'any 1371 era metge del rei Pere.
 306. MENAHEM: Mestre Menahem l'any 1345 era metge reial i a la vegada feia d'alquimista i astròleg a la cort reial.
 307. MOSKONI: metge grec nascut a Okrida, Leo-Juda Moskoní s'establí a Mallorca cap a l'any 1360, on exercí la medicina (172).
 308. NAFUCI, Ishaq: metge de Mallorca que al segle XIV fou també metge del rei (173).
 309. NULES: mestre Nules està documentat com a metge el 1309 (174).
 310. PORPOLER, Moshe: metge de València l'any 1400 (175).
 311. PORTAL: Mestre des Portal fou metge a Besalú el 1362 (176).
 312. RIMOCH: Mestre Rimoch el Jove, era fill del jueu de Fraga Astruch Rimoch, els dos metges i jueus, que en 1414 es converteixen conjuntament, pare i fill, al cristianisme (177).
 313. SALAMO: Mestre Salamó fou metge de Tarragona l'any 1374 (178).
 314. SAMUEL: Mestre Samuel, natural d'Osca fou cirurgià a Ejea al 1296 (179).
 315. SAMUEL: Mestre Samuel fou metge a Valís als anys 1400-1405 (180).
 316. SASALA: Mestre Sasala fou metge a Besalú als 1360-1367 (181).
 317. VIDAL: Mestre Vidal fou metge a Barbastre l'any 1333 (182).
 318. VIDAL: Mestre Vidal era un metge de Barcelona l'any 1313 (183).

Notes bibliogràfiques

1. MARCÓ i DACHS, Lluís: "Els jueus i nosaltres". Barcelona, 1977.
2. BOSCH VILA, Jacinto: "Referencia a moneda en los documentos árabes i hebreos". Estudios de la Corona de Aragon, IV, Zaragoza, 1956.
3. ARCO, Ricardo: "La aljama judaica de Huesca". Sefarad, VII, Madrid, 1947.
4. ARCO, Ricardo: obra esmentada.
5. ARCO, Ricardo: obra esmentada.
6. REGNE, Jean: "History of the jews in Aragon". Jerusalem, 1978. n° 2794.
7. REGNE, Jean: obra esmentada. n° 2985 i 3264.
8. CABEZUDO ASTRAIN, José: "La expulsión de los judíos zaragozanos".
9. RAHOLA: "Els jueus a Catalunya". Barcelona, 1930.
10. REGNE, Joan: obra esmentada. n° 2908.
11. REGNE, Jean: obra esmentada. n° 2869.
12. REGNE, Jean: obra esmentada. n° 3013.
13. PITA MERCE, R.: "Lérida judía". Lérida, 1975.
14. PITA MERCE, R.: obra esmentada.
15. REGNE, Jean: obra esmentada. n° 2918.
16. PITA MERCE, R.: obra esmentada.
17. PITA MERCE, R.: obra esmentada.
18. PITA MERCE, R.: obra esmentada.
19. PITA MERCE, R.: obra esmentada.
20. BAER, Yitzhak: "A history of the jews in Christian Spain".
21. BAER, Y.: obra esmentada.
22. REGNE, Jean: obra esmentada. n° 2134.
23. REGNE, Jean: obra esmentada. n° 3011.
24. REGNE, Jean: obra esmentada. n° 2128.

25. REGNE, Jean: obra esmentada. nº 2128.
26. REGNE, Jean: obra esmentada. nº 2128.
27. BAER, Y.: obra esmentada.
28. REGNE, Jean: obra esmentada. nº 3412, 3310 i 1324.
29. REGNE, J.: obra esmentada. nº 2882.
30. BAER, Y.: obra esmentada.
31. BAER, Y.: obra esmentada.
32. PITA MERCE, R.: "La Escuela Hebrea de Medicina en Lérida". Lérida 1979.
33. PITA MERCE, R.: obra esmentada.
34. LOREN, Santiago: "Historia de la Medicina aragonesa". Zaragoza, 1979.
35. RAHOLA: obra esmentada.
36. LOREN, S.: obra esmentada.
37. PITA MERCE, R.: obra esmentada.
38. BAER, Y.: obra esmentada.
39. BAER, Y.: obra esmentada.
40. PITA MERCE, R.: obra esmentada.
41. LOREN, S.: obra esmentada.
42. BAER, Y.: obra esmentada.
43. BAER, Y.: obra esmentada.
44. MADURELL MARIMON, José María: "La contratación laboral judaica y conversa en Barcelona (1349-1416)". Sefarad, I. 1956.
45. PITA MERCE, R.: obra esmentada.
46. CARRERAS CANDÍ, J.: "L'aljama dels jueus a Tortosa". Barcelona 1908.
47. LOREN, S.: obra esmentada.
48. LOREN, S.: obra esmentada.
49. TORROELLA, Joan B.: "La jueria de Banyoles". Girona, 1928.

50. TORROELLA, J. B.: obra esmentada.
51. TORROELLA, J. B.: obra esmentada.
52. TORROELLA, J. B.: obra esmentada.
53. SANCHEZ REAL, José: "La judería de Tarragona". Sefarad, II. 1951.
54. MADURELL, J.: obra esmentada.
55. MADURELL, J.: obra esmentada.
56. REGNE, J.: obra esmentada. nº 3186.
57. REGNE, J.: obra esmentada. nº 3433.
58. REGNE, J.: obra esmentada. nº 3433.
59. DURAN i SAMPERE, Agustí: "El llibre de Cervera". Barcelona, 1975.
60. DURAN i SAMPERE, A.: obra esmentada.
61. CARRERAS CANDI, J.: obra esmentada.
62. MARCÓ i DACHS, Ll.: obra esmentada.
63. REGNE, J.: obra esmentada. nº 3173.
64. REGNE, J.: obra esmentada. nº 3173.
65. REGNE, J.: obra esmentada. nº 2770.
66. MADURELL, J.: obra esmentada.
67. MADURELL, J.: obra esmentada.
68. ARCO, R.: obra esmentada.
69. LOREN, S.: obra esmentada.
70. PITA MERCE, R.: obra esmentada (veure nº 32).
71. PITA MERCE, R.: obra esmentada abans.
72. PITA MERCE, R.: obra esmentada abans.
73. PITA MERCE, R.: obra esmentada abans.
74. PITA MERCE, R.: obra esmentada abans.
75. SECALL i GUELL, Gabriel: "Els jueus de Vallis i la seva època". Vallis, 1980.
76. PITA MERCE, R.: obra esmentada abans.

77. SECALL, G.: obra esmentada.
78. LOREN, S.: obra esmentada.
79. CARRERAS CANDI, J.: obra esmentada.
80. REGNE, J.: obra esmentada. nº 3432.
81. RAHOLA: obra esmentada.
82. BAER, Y.: obra esmentada.
83. BAER, Y.: obra esmentada.
84. GRAU MONTSERRAT, M.: "La judería de Besalú (Gerona)". Barcelona, 1977.
85. SECALL, G.: obra esmentada.
86. REGNE, J.: obra esmentada. nº 1804.
87. FELIU MARBRES, Eduard; RIERA SANS, Jaume: "Poemes hebraics de jueus catalans (segles XI-XV)". Barcelona, 1976.
88. FELIU, E. i RIERA, J.: obra esmentada.
89. RAHOLA: obra esmentada.
90. REGNE, J.: obra esmentada. nº 2609.
91. REGNE, J.: obra esmentada. nº 2883.
92. DURAN i SAMPERE, A.: obra esmentada.
93. DURAN i SAMPERE, A.: obra esmentada.
94. DURAN i SAMPERE, A.: obra esmentada.
95. FELIU, E. i RIERA, J.: obra esmentada.
96. BAER, Y.: obra esmentada.
97. REGNE, J.: obra esmentada. nº 3020.
98. SOBREQUES i VIDAL, S.: "Societat i estructura política de la Girona Medieval". Barcelona, 1975.
99. REGNE, J.: obra esmentada. nº 1574.
100. PITA MERCE, R.: obra esmentada abans.
101. PITA MERCE, R.: obra esmentada abans.
102. FELIU, E. i RIERA, J.: obra esmentada.

103. PITA MERCE, R.: obra esmentada abans.
104. PITA MERCE, R.: obra esmentada abans.
105. SOBREQUES, S.: obra esmentada.
106. LOREN, S.: obra esmentada.
107. PITA MERCE, R.: obra esmentada abans.
108. REGNE, J.: obra esmentada. nº 3075.
109. REGNE, J.: obra esmentada.
110. LOREN, S.: obra esmentada.
111. REGNE, J.: obra esmentada. nº 3130.
112. CABEZUDO ASTRAIN, J.: obra esmentada.
113. REGNE, J.: obra esmentada. nº 3336.
114. ALTISENT, Agustín: "El Monasterio de Poblet y unos judíos prestamistas de la Segarra". Sefarad, II. 1967.
115. PITA MERCE, R.: obra esmentada abans.
116. CABEZUDO ASTRAIN, J.: obra esmentada.
117. CABEZUDO ASTRAIN, J.: obra esmentada.
118. CABEZUDO ASTRAIN, J.: obra esmentada.
119. CABEZUDO ASTRAIN, J.: obra esmentada.
120. CABEZUDO ASTRAIN, J.: obra esmentada.
121. CABEZUDO ASTRAIN, J.: obra esmentada.
122. CABEZUDO ASTRAIN J.: obra esmentada.
123. REGNE, J.: obra esmentada. nº 2813.
124. SECALL, G.: obra esmentada.
125. PITA MERCE, R.: obra esmentada.
126. BAER, Y.: obra esmentada.
127. BAER, Y.: obra esmentada.
128. BAER, Y.: obra esmentada.
129. CABEZUDO ASTRAIN, J.: "La expulsión de los judíos de Ejea de los Caballeros". Sefarad, II. 1970.

130. BORRÁS GUALIS, G. M.: "Liquidación de bienes de judíos de Calatayud". Sefarad, I. 1969.
131. SECALL, G.: obra esmentada.
132. SECALL, G.: obra esmentada.
133. CABEZUDO ASTRAIN, J.: obra esmentada (veure nº 129).
134. CABEZUDO ASTRAIN, J.: obra esmentada abans.
135. BAER, Y.: obra esmentada.
136. REGNE, J.: obra esmentada. nº 3001.
137. GRAU, M.: obra esmentada.
138. SECALL, G.: obra esmentada.
139. MARCÓ i DACHS, Li.: obra esmentada.
140. MARCÓ i DACHS, Li.: obra esmentada.
141. ROMANO VENTURA, David: "Documentos hebreos de Cataluña y Mallorca". Sefarad, II. 1974.
142. REGNE, J.: obra esmentada. nº 2870.
143. GRAU, M.: obra esmentada.
144. SOBREQUES, S.: obra esmentada.
145. GRAU, M.: obra esmentada.
146. GRAU, M.: obra esmentada.
147. SECALL, G.: obra esmentada.
148. BORRÁS i GUALIS, G. M.: obra esmentada.
149. BAER, Y.: obra esmentada.
150. DURAN i SAMPERE, A.: obra esmentada.
151. BAER, Y.: obra esmentada.
152. SOBREQUES, S.: obra esmentada.
153. BAER, Y.: obra esmentada.
154. LLADONOSA PUJOL, Josep: "Historia de Lleida". Lérida, 1975.
155. DURAN i SAMPERE, A.: obra esmentada.
156. BAER, Y.: obra esmentada.

157. BAER, Y.: obra esmentada.
158. MAGDALENA NOMDEDEU, J.: "Población, propiedad e impuestos de los judíos de Castellón de la Plana durante la baja Edad Media". Sefarad, II. 1974.
159. MAGDALENA, J.: obra esmentada.
160. REGNE, J.: obra esmentada. nº 1394.
161. GRAU, M.: obra esmentada.
162. CARRERAS CANDI, J.: obra esmentada.
163. CARRERAS CANDI, J.: obra esmentada.
164. CABEZUDO ASTRAIN, J.: obra esmentada (veure nº 129).
165. BAER, Y.: obra esmentada.
166. REGNE, J.: obra esmentada. nº 1843 i 1844.
167. CABEZUDO ASTRAIN, J.: obra esmentada (veure nº 129).
168. BAER, Y.: obra esmentada.
169. MAGDALENA, J.: obra esmentada.
170. BORRÁS GUALIS, G. M.: obra esmentada.
171. MARCÓ I DACHS, LI.: obra esmentada.
174. REGNE, J.: obra esmentada. nº 2904.
175. BAER, Y.: obra esmentada.
176. GRAU, M.: obra esmentada.
177. BAER, Y.: obra esmentada.
178. SANCHEZ REAL, J.: obra esmentada.
179. REGNE, J.: obra esmentada. nº 2607.
180. SECALL, G.: obra esmentada.
181. GRAU, M.: obra esmentada.
182. PITA MERCE, R.: obra esmentada.
183. REGNE, J.: obra esmentada. nº 2973.